

NÁKLADY – STRATEGICKÝ FAKTOR EKONOMICKEJ EFEKTÍVNOSTI COSTS – STRATEGIC FACTOR OF ECONOMIC EFFECTIVENESS

doc. Ing. Jozef Mihok, PhD.

Ing. Peter Malega

Technická univerzita v Košiciach

Strojnícka fakulta

Katedra manažmentu a ekonomiky

Němcovej 32, 041 87 Košice,

Jozef.Mihok@tuke.sk

Peter.Malega@tuke.sk

Anotácia:

This paragraph is about costs, which are strategic factor of economic effectiveness. Paragraph is divided in to 2 sections. First section is about costs reduction resources and costs reduction instruments, because these two ideas are key, when we spell about costs as a strategic factor of economic effectiveness. Second section is about costs and effectiveness. This is the basic relation, because when we want to have big effectiveness, we must reduce costs as much as we can.

Kľúčové slová: costs reduction resources, costs reduction instruments, costs, economic effectiveness.

Úvod

Zvyšovanie efektívnosti podnikateľskej činnosti je cieľom každého subjektu podnikania. Je to možné dosiahnuť rôznymi prístupmi alebo cestami, ale predovšetkým uplatňovaním zásady hospodárnosti. Zásada hospodárnosti zabezpečuje dosahovanie maximálneho objemu výkonov s minimom spotreby prostriedkov a práce, čo vlastne predstavuje dosiahnutie najnižších možných nákladov na jednotku výkonov. Je tu dostatok rezerv a preto je nevyhnutné tejto problematike venovať patričnú pozornosť. Náklady sú syntetickým ukazovateľom kvality práce podniku, pretože iba pomocou nich možno vyčíslieť, koľko stojí uskutočňovanie a realizácia určitého výkonu.

Klasifikácia nákladov sa používa na hodnotenie úrovne jednotlivých nákladových položiek aj nákladov podniku a na odкрývanie rezerv ich znižovania. Dôležité je aj plánovanie a evidenciu nákladov. Podnik náklady klasifikuje podľa toho hľadiska, ktoré je pre neho z pohľadu všetkých vykonávaných činností najvýhodnejšie a v praxi sa najčastejšie stretávame s následným členením nákladov: druhotné členenie a kalkulačné členenie.

Rezervy znižovania nákladov najlepšie vynikajú vtedy, keď náklady sledujeme podľa miesta vzniku a účelu vynaloženia. Na určenie možnosti znižovania nákladov treba poznať zdroje a prostriedky ich znižovania.

Zdroje a prostriedky znižovania nákladov

Snahou každého podniku je vyrobiť a predat' čo najväčší objem výkonov pri optimálnych – t.j. relatívne najnižších *nákladoch*. Každý podnik sa preto snaží hľadať a využívať možnosti znižovania nákladov.

Zdroje znižovania nákladov predstavujú nevyužitú možnosti, odkrýtie a využitie ktorých pôsobí na znižovanie nákladov celkovej produkcie alebo jednotlivých výkonov a tým aj na z hospodárňovanie celej podnikovej činnosti. Úspory v spotrebe materiálu znamenajú úspory v množstve spotrebovanej minulej práce, skrátenie výrobných časov znamená rozšírenie kapacity. Zmenšená spotreba materiálu znamená spravidla aj úspory v spotrebe paliva, mazadiel, elektrickej energie a nakoniec i úspory v doprave. Pri vyčísl'ovaní zníženia nákladov využitím rezerv vychádzame z druhového alebo kalkulačného členenia nákladov. Pri ich odkrývaní musíme mať na zreteli ich vzájomnú súvislosť. Medzi základné rezervy znižovania nákladov patrí:

1. využívanie obežného majetku a zrýchľovanie jeho obratu,
2. využívanie kapacity výroby,
3. stanovenie optimálneho sortimentu,
4. zvyšovanie kvality materiálu, výrobkov atď.

Prostriedky znižovania nákladov – sú konkrétne opatrenia v praxi. Najskôr sa musia zistiť rezervy a potom sa hľadáajú prostriedky, pomocou ktorých sa odstraňujú nevyužitú možnosti. Typické prostriedky znižovania nákladov sú:

1. zlepšenie organizácie práce a riadiacej činnosti,
2. zavedenie novej modernej techniky a technológie,
3. zvyšovanie vzdelania pracovníkov.

Čo sa týka znižovania nákladov, najväčší priestor je pri znižovaní priamych a nepriamych nákladov.

Význam z hospodárňovania činnosti znižovaním priamych nákladov je daný ich vysokým podielom na celkových nákladoch. Veľký význam majú priame materiálové a priame mzdové náklady. Základným zdrojom znižovania priamych nákladov sú:

- zníženie obstarávacích nákladov materiálu,
- zníženie spotreby celkového množstva základného materiálu /napr. zmenou

technológie znížiť obsah zákl. materiálu, znížiť straty materiálu/.

Vývoj priamych miezd by mal zodpovedať vývoju produktivity práce. Správnu reláciu medzi priamymi mzdami a produktivitou práce dosiahneme vtedy, keď rast miezd je pomalší ako rast produktivity práce, v dôsledku toho priame mzdové náklady a ich vplyvom aj celkové náklady na jednotku práce klesajú. Čím väčší je rozdiel medzi rastom produktivity práce a rastom miezd, tým väčšia bude ich úspora na jednotku produkcie.

V nepriamych nákladoch podstatnú časť predstavujú náklady na údržbu, dopravu medzi pracoviskami, odpisy, spotreba režijného materiálu a mzdy riadiacich pracovníkov.

Charakter nepriamych nákladov je veľmi rôznorodý. V dôsledku toho na ich znižovanie musíme použiť rôzne prostriedky. Vychádzame pritom zo všeobecného členenia nepriamych nákladov na variabilné a fixné.

Pri určovaní rozhodujúcich zdrojov znižovania nepriamych nákladov je východiskom druhové členenie nákladov. Poradie jednotlivých zdrojov možno stanoviť podľa závislosti jednotlivých položiek od zmeny objemu výkonov takto:

- znižovanie odpisov dlhodobého hmotného majetku,
- znižovanie mzdových nákladov na riadenie a obsluhu výroby,
- znižovanie nákladov na pomocný materiál, palivo a energiu.

Značný podiel na nepriamych nákladoch majú fixné náklady, ktorých podstatná časť sa pri zvyšovaní objemu výroby absolútne nemení. Na jednotku produkcie teda klesajú, a keďže aj variabilné náklady sa obvyčajne vyvíjajú degresívne, má zvyšovanie objemu výroby ako prostriedok znižovania nepriamych nákladov na jednotku produkcie osobitý význam.

Náklady a efektívnosť

Efektívnosť je ekonomická kategória, ktorá v sebe sústreďuje hlavné stránky ekonomickej činnosti podniku. Efektívnosť je mnohoznačný pojem. V praxi sa používa v rôznych súvislostiach. Efektívnosťou sa môže rozumieť úspešná výrobná – hospodárska činnosť podniku, uplatňovanie novej technológie, alebo organizácie práce, zníženie noriem spotreby, zvýšenie smennosti, alebo organizácie práce, uplatňovanie novej technológie, rovnomernosti výroby a kvality výrobkov, odstránenie namáhavosti práce a zdraviu škodlivého

prostredia. Efektívnosťou sa teda vyjadrujú nové kvalitatívne prvky výrobná – hospodárskej činnosti.

Rozvoj podniku je podmienený rastom efektívnosti. Možno ho zabezpečiť rôznymi spôsobmi. Jedným z nich je zvyšovanie efektívnosti zvyšujúcou sa účinnosťou nákladov. Táto metóda má trvalú platnosť, lebo len tak možno doceliť sústavnú úsporu spoločenskej práce na jednotku produkcie a vyššiu rentabilitu. Maximálnu efektívnosť možno dosiahnuť pri poklese spotreby zdrojov a zvýšením objemu výroby. V skutočnosti to býva značne obmedzené veľkosťou trhu a objemom zdrojov.

Podľa konkrétnych podmienok sa tak zvýšenie efektívnosti uskutočňuje v dvoch rovnocenných variantoch.

1. minimalizácia zdrojov pri nezmenenom objeme výroby,
2. maximalizácia výroby pri zachovaní objemu zdrojov.

Obidva extrémny vedú k znižovaniu spotreby zdrojov na jednotku výroby, efektívnosť tak nadobúdajú prvý charakteristický znak a to hospodárnosť. Ide o účinnosť uspokojovania potrieb vytvorenými úžitkovými hodnotami. Efektívnosť sa tak prejavuje vo forme účelnosti, cieľavedomosti a vynakladanej práce. Cieľavedomosť práce možno vyjadriť týmito spôsobmi:

- kvantitou produkcie,
- úžitkovou hodnotou výrobkov, resp. jej zvyšovaním,
- sortimentom produkcie,
- časovosťou dodávok.

Pri výbere ukazovateľov na meranie efektívnosti nás predovšetkým zaujíma výstup a vstup činnosti podniku. Sú to predovšetkým nasledujúce ukazovatele:

1. rozdiel medzi vstupom a výstupom – zisk, jeho maximalizácia. Zisk je objektívne dôsledkom činnosti podniku a preto nutným syntetickým meradlom jej efektívnosti. Zvyšovanie objemu zisku sa môže dosiahnuť zvyšovaním objemu produkcie, znižovaním nákladov, alebo spojením týchto alternatív.
2. Ukazovateľ nákladovej účinnosti. Pri meraní efektívnosti sa môže použiť aj v modifikovanej podobe a to:
 - ukazovateľ účinnosti nákladov na spracovanie (pomer medzi výnosmi a nákladmi na spracovanie),

- ukazovateľ účinnosti nákladov na spotrebu materiálu (pomer výnosov k spotrebe materiálu),
 - ukazovateľ účinnosti nákladov na spotrebu energie (pomer výnosov k spotrebe energie).
3. Pomer medzi vstupom a výstupom – t.j. ukazovateľ nákladovosti alebo haliarový ukazovateľ nákladov (recipročná hodnota nákladovej účinnosti).
 4. Pomer rozdielu medzi vstupom a výstupom (zisku) k vstupu, teda miera rentability nákladov.
 5. Pomer rozdielu medzi výstupom a vstupom k výstupom, teda miera rentability výnosov.
 6. Pomer medzi podielom prírastku výstupu na výstupe celkom a podielom prírastku na vstupe celkom.

Je teda viac ako jasné, že náklady sa stávajú strategickým faktorom ekonomickej efektívnosti tej – ktorej firmy. Firmy, ktoré si dokážu „ustriechnuť“ svoje náklady na správnej úrovni, sa stávajú nákladovými vodcami na danom segmente trhu a je ich veľmi ťažké z tejto pozície vytlačiť. Aj keď stratégia nízkych nákladov nie je stratégiou univerzálnou, je možné povedať, že aj keď sa spoločnosti v dnešnej dobe snažia o diferenciáciu svojich výrobkov a služieb, aby sa tak odlišili od svojich konkurentov, aj tak sú náklady a ich hospodárne vynakladanie prvotnou starosťou každej z nich.

Ak sa chcú spoločnosti stať efektívnejšími a konkurencieschopnejšími, nemali by zabúdať na dôležitý fakt neustáleho sledovania a prípadného možného znižovania svojich nákladov. Len podniky, ktoré svoje činnosti vykonávajú efektívne a zbytočne neplytvajú sú dnes na trhu schopné dlhodobejšej existencie. Ako je vidno, náklady sú strategickým faktorom ekonomickej efektívnosti, pretože od nákladov sa odvíja pôsobenie každej firmy a taktiež aj jej podnikateľský úspech resp. neúspech je na nákladoch dosť značne závislý.

Záver

Efektívnosť znamená dosahovanie maximálnych výstupov pri danej úrovni zdrojov, ktoré sa na realizáciu danej činnosti používajú. Meranie efektívnosti organizácie znamená hodnotenie vzťahu medzi výsledkami, ktoré vytvára a vstupmi, ktoré spotrebúva. Efektívna organizácia je taká, ktorá produkuje maximálne výstupy pri

daných vstupoch, resp. ktorá vytvára určitú úroveň výstupov pri minimálnej úrovni vstupov. Efektívnosť teda znamená maximálne možné využívanie dostupných zdrojov bez ohľadu na ich kvantitu a kvalitu.

Úspešnosť podnikateľa vo veľkej miere závisí od jeho schopnosti stále sa prispôbovať rýchlo sa meniacim podmienkam na trhu. Je dôležité, aby všetky činnosti ktoré podnikateľ (podnik) vykonáva, podliehali systematickému riadeniu smerujúcemu k zabezpečeniu zhody medzi cieľmi a zdrojmi podniku na jednej strane a príležitosťami trhu a možnosťami podniku na strane druhej.

Dokonalé poznanie úplných výrobných nákladov výkonov je jedným zo základných podmienok podnikateľského úspechu. Bez znalosti nákladov nie je možné stanoviť správnu cenu výrobku, či služby, alebo prijať správne rozhodnutie o zaradení výrobku do výrobného programu podniku.

Literatúra

- [1] Bartes, F.: *Konkurenční strategie firmy*. Praha : Management Press, 2001. 126 s. ISBN 80-08-03546-6
- [2] Brabec, F. et al.: *Efektivnost a její plánování*. Praha : Svoboda, 1982.
- [3] Gregor, M.–Košturiak, J.–Krišťák, J.: *Meranie a zvyšovanie produktivity*. Žilina : Inštitút priemyslového inžinierstva, 1998. ISBN 80-966996-9-5.
- [4] Chovanec, R.: *Metódy zlepšovania podnikových procesov*. In: 8. Medzinárodná vedecká konferencia „Trendy v systémoch riadenia podnikov“. Herľany 2005, Zborník na CD, ISBN 80-8073-202-7, Zborník abstraktov, ISBN 80-8073-358-9
- [5] Jakubcová, E.: *Ekonomika podniku*. Košice : Elfa s.r.o., 1995. ISBN 80-88786-10-x
- [6] Kupkovič, M.: *Podnikové hospodárstvo*. Bratislava : SPRINT, 1999. 347 s. ISBN 80-88848-39-3
- [7] Pinková, D. – Neumanová, A.: *Podniková ekonomika*. Bratislava : VO PF UK, 1996. ISBN 80-7160-082-2.
- [8] Porter, M. E.: *Konkurenční strategie*. Praha : Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-11-2

Príspevok je súčasťou riešenia grantovej úlohy VEGA 9451 - Zvyšovanie produktivity hybridnej montáže komponentov v automobilovej výrobe.